

ISTRAŽIVANJE I DOKAZVANJE NEOVLAŠTENE PROIZVODNJE I STAVLJANJA U PROMET OPOJNIH DROGA U KANTONU SARAJEVO

Irma Deljković¹, Adnan Fazlić¹, Admir Vatreš²

¹ Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu

² Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo

Adresa za korespondenciju:

Irma Deljković

Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu

Zmaja od Bosne 8

71000 Sarajevo

ideljkic@fkn.unsa.ba

Copyright © 2013 Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu

Sažetak

Intencija ovog rada je ukazati na kriminalističke i krivičnoprocne odrednice istraživanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga na području Kantona Sarajevo. Nakon teorijske eksplikacije određenih kriminalističkih i krivičnoprocenih sadržaja istraživanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, predstavljeni su i rezultati empirijskog istraživanja. Dobiveni rezultati ukazuju da kriminalistička praksa Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, u potpunosti ne udovoljava teorijskim i praktičnim postulatima kada su u pitanju modaliteti istraživanja i dokazivanja ove vrste kriminaliteta. U skladu sa navedenim, konkretne preporuke za uspješnije istraživanje i dokazivanje ovih krivičnih djela pro futuro, odnose se na učestalije korištenje operativnih veza, personalnih izvora dokaza, te korištenje posebnih istražnih radnji.

Ključne riječi: *sistem sigurnosti; privatni sistem sigurnosti; državno – privatna saradnja; reforma privatnog sistema sigurnosti*

UVOD

Kriminalitet zloupotrebe opojnih droga kao sveprisutni fenomen današnjice, karakterizira masovnost, organiziranost i profesionalizam (Singer, 1994; cit. u Deljković, 2007, str. 24), kao i diferentni oblici njegovog manifestiranja. Glede potonjeg, postoji saglasnost autora (Modly, 1988, cit. u Klarić, 2008, str. 226; Petrović, 2005; Klarić, 2008) da se radi o njegova tri osnovna oblika, koji se označavaju kao primarni, sekundarni i tercijarni kriminalitet. Međutim, uprkos navedenoj diferencijaciji, Klarić (2008) vrlo precizno ističe, da se oni unutar kriminalističke prakse istraživanja i dokazivanja, moraju prepoznavati kao nerazdvojna cjelina. Ovo iz razloga, kako navodi ovaj autor, dijalektičnosti, međusobne povezanosti i komplementarnosti svih navedenih oblika ove vrste kriminaliteta, i to u počinjenju djela, karakteristikama počinitelja, te štetnim posljedicama za društvo u cjelini (2008, str. 219).

Imajući u vidu navedene forme ispoljavanja kriminaliteta zloupotrebe opojnih droga, kao predmet interesovanja ovog rada javlja se primarni kriminalitet zloupotrebe opojnih droga, koji prema svojim obilježjima, poglavito referira na radnje neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga (Klarić, 2008, str. 227). Iako su pomenute radnje inkriminirane krivičnim zakonima na razini države Bosne i Hercegovine, njenih entiteta i Distrikta Brčko (u skladu sa *Konvencijom UN-a protiv nezakonite trgovine narkoticima i psihotropnim supstancama iz 1988 godine*), fokus ovog rada je *Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine* (član 238.).¹ U kontekstu navedenih radnji, treba istaći da pod pojmom proizvodnje, *Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga BiH*² (član 3.) podrazumijeva pripremu, prerađivanje, miješanje, prečišćavanje, izradu i svaku drugu radnju kojom se dobiva ili se doprinosi dobijanju opojne droge, psihotropne tvari, prekursora ili njihovog preparata. Nadalje, prema istom Zakonu (kao i članu), promet je definiran kao svaki način stavljanja u promet opojne droge (kao što je uvoz, izvoz, tranzit, nabavka, kupovina, prodaja, zamjena, prenos, skladištenje, izdavanje na recept i slično), psihotropne supstance, biljke, dijela biljke ili prekursora. S tim u vezi, treba naglasiti da je krivično djelo *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga* iz

¹ (1) Ko neovlašćeno proizvodi, prerađuje, prodaje ili nudi na prodaju ili radi prodaje kupuje, drži ili prenosi ili posreduje u prodaji ili kupovini ili na drugi način neovlašćeno stavlja u promet materije ili pripravke propisane proglašene opojnim drogama, kaznit će se kaznom zatvora od jedne do deset godina.

(2) Ko organizira grupu ljudi u cilju učinjenja krivičnog djela iz stava 1. ovog člana, ili ko postane članom takve organizirane grupe ljudi, kaznit će se kaznom zatvora najmanje tri godine.

(3) Ko neovlašćeno izrađuje, nabavlja, posreduje ili daje na upotrebu opremu, materijal ili supstancu za koje zna da su namijenjene proizvodnji opojnih droga, kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(4) Opojne droge i sredstva za njihovu proizvodnju oduzet će se

² Zakon o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga Bosne i Hercegovine. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 8/06.

KZ-a FBiH, blanketnog karaktera, što podrazumijeva da sve inkriminirane radnje treba da poduzimaju neovlašteno, jer se ovlaštena proizvodnja i promet opojnim drogama mogu vršiti isključivo u skladu sa *Zakonom o sprječavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga BiH*.

Polazeći od toga da neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga³ predstavlja izuzetno kompleksan vid kriminaliteta, kao imperativ rada ovlaštenih službenih osoba javlja se poznavanje specifičnosti heurističkih i silogističkih determinanti otkrivanja i dokazivanja svih pojavnih oblika odnosno krivičnog djela. Bitno je istaći, da se radi o vrsti delikta koji posjeduje specifična obilježja, kao što su: različiti oblici manifestiranja; heterogena struktura počinitelaca (npr. dob, pol, starost i socijalni status); djelo je okarakterizirano kao krivično djelo bez žrtve (*e. victimless crime*); te isto predstavlja lukrativnu kriminalnu aktivnost (Emmett i Nice, 2006, str. 18). Iz navedenog proizlazi, da istraživanje i dokazivanje navedenog krivičnog djela implicira razmatranje i primjenu posebne kriminalističke metodike otkrivanja, razjašnjavanja i dokazivanja pomenute inkriminacije. U vezi s tim, kriminalistička praksa pokazuje da istraživanje neovlaštene proizvodnje i stavljanja opojnih droga podrazumijeva primjenu diferentnih istražnih mjera i radnji, te je u tom smislu primjetno da kriminalistička procedura istraživanja i dokazivanja modaliteta izvršenja ove vrste krivičnih djela ima svoje specifičnosti. Stoga se posebna pažnja poklanja upravo kriminalističkoj fenomenologiji, odnosno njenom sistemskom proučavanju unutar problematike kriminaliteta zloupotrebe opojnih droga (Klarić, 2008, str. 237).

Kako iz navedenog proizlazi da se radi o specifičnim metodičkim sadržajima otkrivanja i pronalaženja relevantnih operativnih i dokaznih informacija u slučajevima pomenutog krivičnog djela, u radu će se prezentirati rezultati provedenog istraživanja, u cilju sagledavanja pojedinih aspekata otkrivanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga u Kantonu Sarajevo.

³ U skladu sa članom 3. Zakona o sprečavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga Bosne i Hercegovine, opojna droga je svaka supstanca prirodnog ili vještačkog porijekla koja je uvrštena u listu opojnih droga u skladu sa međunarodnim konvencijama o kontroli opojnih droga ili na osnovu odluke nadležnog organa u Bosni i Hercegovini. Također, član 2. stav 32. Krivičnog zakona FBiH, opojnu drogu definira kao medicinski lijek ili opasnu supstancu s adiktivnim i psihotropnim svojstvima, ili supstancu koja se lako može pretvoriti u takvu supstancu ako podliježe nadzoru po međunarodnoj konvenciji koju je Bosna i Hercegovina potvrdila, ili supstanca koja je proglašena opojnom drogom od nadležne institucije Bosne i Hercegovine ili nadležne institucije entiteta.

Kriminalističke i krivičnopravne odrednice istraživanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga

Sveobuhvatna kriminalistička metodika istraživanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, podrazumijeva primjenu širokog dijapazona operativno-taktičkih i radnji dokazivanja (uključujući i posebne istražne radnje) usmjerenih na otkrivanje, razjašnjavanje i dokazivanje pomenutih krivičnih djela. Treba istaći, da su izbor i primjena operativno-taktičkih radnji i mjera, odnosno radnji dokazivanja, uslovljeni objektivno-subjektivnim okolnostima svakog konkretnog slučaja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, kao i načelom taktičko-tehničke slobode postupanja. Ipak, kriminalističko-operativnoj djelatnosti kod ove vrste krivičnih djela imanentne su određene posebnosti, te se stoga izdvajaju pojedine radnje i mjere koje se učestalije apliciraju nego je to slučaj kod drugih delikata.

Kada je u pitanju otkrivanje neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, Lyman (2002, str. 2), pored reaktivnog, zagovara i proaktivno kriminalističko istraživanje.⁴ Kako navodi ovaj autor, u određenom broju slučajeva, istražiocima dobivaju informacije „na pladnju“ od operativnih veza, odnosno informatora u okviru korištenja posebnih istražnih radnji, ali i od drugih agencija za provedbu zakona, što im u određenoj mjeri olakšava posao. Štaviše, Lee (2005, str. 2) i Lyman (2002, str. 2), navode da kod neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, u većini slučajeva, ovlaštene službene osobe prije svake formalno pokrenute istrage, informacije o krivičnim djelima i počiniocima dobivaju od operativnih veza ili informatora.⁵ Sonne (2006, str. 93) dalje ističe, da se, pored informacija dobivenih

⁴ Hess i Hess Orthmann (2010, str. 553) navode da proaktivno istraživanje ovlaštenih službenih osoba može dovesti do sumnje da određene aktivnosti predstavljaju primopredaju opojne droge i novca, što predstavlja dovoljno osnova da sumnjive osobe mogu biti istovremeno lišene slobode. Međutim, gledano sa kriminalističkog stanovišta, nekad je korisnije vršiti praćenje kretanja sumnjivih osoba i prikupljati informacije, kako bi se na taj način prikupila i saznanja o osobama sa kojima sumnjiva lica dolazi u kontakt.

⁵ U kriminalističkoj teoriji, postoje različita shvatanja pojma **operativna veza**. S obzirom na važnost ovog kriminalističko-taktičkog instituta kod otkrivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, potrebno je dodatno razjasniti navedeni pojam. Modly (1998) u smislu operativne veze navodi pojam **informanata** koji predstavljaju posebnu kategoriju osoba, odnosno neporočne i osobe od povjerenja, koje u okviru svoje profesije, srodničkih, ljubavnih, susjedskih ili drugih odnosa, saznaju za planirana ili počinjena krivična djela i u vezi s tim sarađuju sa policijom. Drugi autori (Krivokapić i Krstić, 1999) također definiraju pojam **operativne veze**, pri čemu se pod operativnim vezama uglavnom smatraju kategorije osoba koje je Modly (1998) definirao kao informante. S druge strane, pojam **informatore**, odnosi se i na korištenje posebne istražne radnje (što je slučaj u našem krivičnopravnom zakonodavstvu), tj. definiranje ovog pojma u užem smislu riječi, gdje informator predstavlja osobu koja policijskim organima privremeno ili trajno, uvijek tajno, dostavlja kriminalistički relevantne informacije. Stoga je u kontekstu navedenog, osnovna razlika između informatora i operativne veze u tome, što se informator može pojaviti kao svjedok na sudu, dok operativna veza daje operativne informacije koje imaju spoznajni, a ne dokazni karakter, i stoga se ne pojavljuje kao svjedok na

od operativnih veza ili informatora, krivična djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga otkrivaju i na osnovu informacija dobivenih putem opservacije mjesta na kojima se učestalo vrše krivična djela zloupotrebe opojnih droga, putem *crime mappinga* (obilježavanjem mjesta gdje su evidentirana navedena krivična djela i gdje su izvršena prethodna hapšenja), kriminalističkom kontrolom osoba koje su prethodno osuđivane zbog činjenja ovih krivičnih djela, te od uniformiranih policajaca koji djeluju na određenom rejonu. Međutim, s obzirom na to da se iz prethodno navedenih izvora dobija uglavnom mali broj kriminalistički relevantnih informacija, Lee (2005, str. 76) ističe da se istražioci prilikom otkrivanja navedenih krivičnih djela, ipak u velikoj mjeri oslanjaju na operativne veze i informatore. Promatrano iz kriminalističkog rakursa, vrbovanje i uspostavljanje saradnje sa operativnim vezama i informatorima koji pružaju informacije o kriminalnim aktivnostima vezanim za neovlaštenu proizvodnju i stavljanje u promet opojnih droga, smatra se najkompleksnijim i najrizičnijim zadatkom, s obzirom na to da se najčešće radi o osobama iz kriminalnog miljea i ovisnicima, a koje mogu imati skrivene motive saradnje. Stoga, da bi se vrbovala kvalitetna operativna veza ili informator, potrebno je napraviti pažljiv odabir ovih osoba i stalno provjeravati istinitost njihovih informacija, kao i motiv saradnje.

Nakon što istražioci dobiju početne, kriminalistički interesantne informacije o krivičnom djelu ili počinioocu (osnove sumnje), poduzimaju se kriminalističko operativne aktivnosti usmjerene na razjašnjavanje⁶ navedenih inicijalnih saznanja i prikupljanje podataka (kriminalistička obrada). Cilj je, da se u konačnici, rezultati kriminalističke obrade cjelovito predoče tužiocu u formi izvještaja ovlaštenih službenih osoba. Kriminalistička obrada krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga podrazumijeva poduzimanje ne samo operativno-taktičkih mjera i radnji, već i formalnih radnji dokazivanja u cilju provjere i utvrđivanja svih relevantnih činjenica (Krivokapić, 2008, str. 13).

Lyman (2007, str. 3) ističe da se u toku kriminalističke obrade, mogu koristiti tri metode kojima se vrši kriminalistička provjera informacija o krivičnim djelima neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, a radi se o osmatranju i tajnom praćenju osumnjičenih osoba, provjeri informacija putem operativne veze ili informatora, te putem drugih izvora (prvenstveno putem kolega iz službe). Ako se početne informacije o krivičnom djelu i/ili počinioocu ispostave tačnim, poduzimaju se ostale

---

sudu (Petrović, 2004, str. 306). I na kraju treba napomenuti, da se u kriminalističkoj teoriji i praksi, pojam informatora često koristi u širem smislu riječi, gdje se pod informatorima podrazumijevaju sve osobe koje policijskim djelatnicima mogu pružiti određene kriminalistički relevantne informacije. U inostranoj kriminalističkoj literaturi (Lyman, 2002; Lee, 2005; Sonne, 2006; Hess, Hess Orthmann, 2010; Brookman, Maguire, Pierpoint, Bennett, 2010) se koriste izrazi *informants* ili *confidential informants (CI)* i mogu obuhvatati obje kategorije osoba u ovisnosti od konteksta u kojem se spominju.

⁶ Vodinelić (1996, str. 23) napominje da se otkrivanje i razjašnjavanje krivičnih djela temelji na devet zlatnih pitanja kriminalistike: šta? ko? kada? gdje? kako? s čime? s kime? zašto? koga ili šta?

operativno-taktičke mjere i radnje, i to u ovisnosti od konkretnog slučaja. Stoga će određene situacije zahtijevati primjenu operativno-taktičkih mjera i radnji ofanzivnog karaktera, kao što su potražna djelatnost, blokada, zasjeđa, lišenje slobode, vizuelni pregled prijevoznih sredstava, osoba, prtljaga, objekata ili prostorija, te drugih radnji. S druge strane, u nekim slučajevima, bit će svrsishodno primijeniti operativno-taktičke radnje koje imaju defanzivni karakter, kao što su prikupljanje obavještenja, praćenje i osmatranje⁷. Kao što je već navedeno, u pretkrivičnom postupku je moguće poduzeti i anticipirane radnje dokazivanja, pri čemu se uviđaj, pretresanje, privremeno oduzimanje predmeta i hitno vještačenje, najčešće koriste kod krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga. Sve navedene radnje zahtijevaju visok stepen organizacije i plansko postupanje, pa čak i u onim slučajevima kada se ovlaštene službene osobe susreću sa nedostatkom vremena.

Kada je u pitanju usmjeravanje kriminalističkog postupanja koje se odnosi na ovu vrstu krivičnih djela, Hess i Hess Orthmann (2010, str. 552) navode da preventivna i represivna djelatnost kriminalističkih istražilaca treba biti usmjerena na osobe koje proizvode i stavljaju u promet opojnu drogu, a ne na same konzumente. Međutim, da bi izvršili pritisak na preprodavače opojne droge i ostvarili utjecaj na njihovo ilegalno tržište, ovlaštene službene osobe često pribjegavaju upravo lišenju slobode konzumenata opojne droge. U ovakvim slučajevima, konzumenti opojnih droga se poslije učestalo koriste kao personalni izvori informacija, odnosno vrbuju se kao operativne veze ili informatori. Nadalje, isti autori navode da je u okviru kriminalističke prakse, uglavnom teško ispoštovati načelo konspirativnosti prilikom istraživanja i dokazivanja ovih krivičnih djela, s obzirom na to da kriminalne osobe poznaju policijske djelatnike koji se bave istraživanjem ove vrste kriminaliteta. Poseban problem za kriminalističku istragu predstavlja i korištenje šifriranog načina komuniciranja i napredne tehnologije (od radio veza i mobilnih telefona, do bespilotnih letjelica), gdje u određenom broju slučajeva, čak ni posebne istražne radnje (kao što je nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija), ne daju očekivane rezultate. Također, posebno je zanimljiv modus preprodaje opojnih droga putem interneta (e. *online drug dealers*), gdje ovakav način stavljanja u promet opojnih droga predstavlja veliki izazov za kriminalističke istražioce. U tom kontekstu, posebno je značajan fakt da navedeni *modus operandi* omogućava neometano dogovaranje o mjestu i načinu primopredaje opojne droge i novca, što dodatno komplicira istraživanje i dokazivanje ovih krivičnih djela, jer se ulična preprodaja opojnih droga zamjenjuje online preprodajom, kojoj je mnogo teže ući u trag (Hess, Hess Orthmann, 2010, str. 556).

Dokazivanje neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga implicira provođenje radnji dokazivanja, gdje se promatrano sa subjektivnog i stvarnog smisla,

⁷ Ovdje se misli na potražne radnje, gdje se saznanja prikupljena ovim radnjama ne mogu upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku (Pavišić, Modly i Veić, 2006).

rezultati ovih radnji ne vrednuju kao radnje otkrivanja (Pavišić, Modly i Veić, 2012, str. 310). Lyman (2011, str. 549) navodi da se kod dokazivanja delikata neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, najčešće poduzimaju: ispitivanje osumnjičenih osoba, pretresanje i privremeno oduzimanje predmeta i imovine. Nadalje, Lofland (2007, str. 225) ukazuje da se pored navedenih radnji, primjenjuje i saslušanje svjedoka, gdje svjedoci predstavljaju osobe koje su lišene slobode zbog posjedovanja određene količine opojne droge za vlastite potrebe. Na taj način, u velikom broju slučajeva ove osobe budu vrbovane kao operativne veze ili informatori, i od njih istražioci i ubuduće dobivaju informacije o osobama koje se bave preprodajom i stavljanjem u promet opojnih droga. Na osnovu informacija koje otkriju operativne veze ili informatori, istražioci dalje planiraju poduzimanje ostalih radnji dokazivanja, prije svih pretresanja. Međutim, prije nego što se počne sa planiranjem pretresanja⁸, potrebno je provjeriti da li osumnjičeni zaista vrši neovlašteno stavljanje u promet opojne droge (Lofland, 2007, str. 225-226), gdje Lofland (2007, str. 225) i Krivokapić (2008, str. 15) posebno naglašavaju važnost kriminalističkih provjera. Također, inostrani autori (Lofland, 2007; Lyman, 2007) navode da zakonski okviri u pojedinim državama omogućavaju korištenje posebnih istražnih radnji (nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija; nadzor i tehničko snimanje prostorija; tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima) kako bi se došlo do saznanja neophodnih za dobivanje sudske naredbe za pretres. Kao potvrdu prethodno navedenog, Lee (2005, str. 100) ističe da je u nekim slučajevima isključivo primjenom posebnih istražnih radnji moguće doći do navedenih saznanja. Također, pretresanje kao radnja dokazivanja, može uključivati i korištenje pasa specijalno dresiranih za otkrivanje i pronalaženje opojnih droga.⁹ Pri tome Šušteršič (1990; cit. u Petrović, 2004, str. 155) navodi da se psi mogu uspješno koristiti za otkrivanje droge prilikom pretresanja stana, osobe, putničkog automobila, voza, aviona, broda, raznih skladišta i magacina, javnih objekata, graničnih prelaza i otvorenog prostora. Još jedna radnja dokazivanja koja se primjenjuje kumulativno sa pretresanjem, jeste privremeno oduzimanje predmeta i imovine. Kod krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, uglavnom se privremeno oduzimaju opojne droge i sredstva za njihovu proizvodnju, a Hess i Hess Orthmann (2010, str. 562) naglašavaju još važnost oduzimanja novca i imovine koja je stečena krivičnim djelom. Na ovu radnju dokazivanja se nadovezuje i vještačenje, jer je vrlo teško zamisliti da se ova vrsta krivičnih djela može istraživati bez vještačenja materije koja asocira na neku od kontroliranih droga (Petrović, 2004, str. 276).

⁸ U navedenom kontekstu, pretresti se mogu osobe, stan i druge prostorije, prijevozna sredstva (zaprežna vozila, bicikli, motocikli, automobili, kamp prikolice, vozovi, autobusi, kamioni, avioni, plovni objekti, itd.) i otvoreni prostori.

⁹ Opravdan razlog za korištenje specijalno dresiranih pasa jeste taj što se opojne droge pojavljuju u različitim oblicima, uključujući tablete, biljne materije, cigarete, štampani papir, bočice sa tekućinom i praške različitih boja. Stoga, one mogu biti zamotane u komad novine, plastičnu vrećicu, fiberglas, plastičnu foliju ili balon (Fisher, Tilstone i Woytowicz, 2009, s. 174).

Pored navedenih radnji dokazivanja, u kriminalističkoj praksi istraživanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, često se koriste i posebne istražne radnje, kao što su: pristup kompjuterskim sistemima i kompjutersko sravnavanje podataka¹⁰, nadzirani prijevoz i isporuka predmeta krivičnog djela, simulirani i kontrolirani otkup predmeta i simulirano davanje potkupnine, te korištenje prikrivenih istražilaca i informatora. Lyman (2011, str. 567) i Lee (2005, str. 198) navode da su se posljednje posebne istražne radnje pokazale prilično uspješnim prilikom infiltriranja policijskih službenika u ilegalno tržište narkoticima. Također, Pavišić, Modly i Veić (2012), posebno naglašavaju potrebu za primjenom posebnih istražnih radnji u pripremi kompleksnijih istraživanja u vezi sa organiziranom preprodajom opojnih droga. U kontekstu navednog značaja ovih radnji, interesantno je pomenuti i rezultate istraživanja provedenih u Njemačkoj 1991. godine, koja su pokazala da od oko 174.000 počinjenih krivičnih djela vezanih za zloupotrebu opojnih droga svake godine, istražna tijela primjenom klasičnih radnji ne otkriju niti 1% u ovoj državi (Koriath, 1992; cit. u Karas, 2012, str. 575).

Istraživanje i dokazivanje krivičnog djela Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga na području Kantona Sarajevo u periodu od 2010. do 2012. godine

U okviru ovog dijela rada, ukazat će se na određene determinante istraživanja i dokazivanja krivičnog djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga* (član 238. KZ FBiH) na području Kantona Sarajevo u periodu od 2010. do 2012. godine. Drugim riječima, predstaviti će se rezultati provedenog empirijskog istraživanja, koji doprinose identificiranju i sagledavanju kriminalističkih i krivičnoprocenih sadržaja istraživanja i dokazivanja pomenutog krivičnog djela u ovom Kantonu.

Metodologija istraživanja

Empirijsko istraživanje provedeno za potrebe ovog rada, obuhvatilo je dokumentacionu analizu izvještaja Ministarstva unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo o počinjenju krivičnih djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga* u periodu od 2010. do 2012. godine. Istraživački uzorak činilo je ukupno 126 izvještaja MUP-a Kantona Sarajevo za navedeni period, kako bi se sagledale određene okolnosti i karakteristike istraživanja i dokazivanja pomenutog krivičnog djela na području Kantona Sarajevo. Ovdje je važno ukazati na limitiranost istraživanja, koje se ogleda u fakti da je istraživanjem obuhvaćen dvogodišnji period promatranja s obzirom na dostupnost podataka. Iako se navedeni namjenski uzorak ne može smatrati reprezentativnim pri-

¹⁰ Navedeno se može povezati sa istraživanjem i dokazivanjem online preprodaje opojnih droga.

likom izvođenja zaključaka, smatramo da je isti ipak podoban da identificira specifične aspekte predmeta istraživanja, koji bi mogli poslužiti za kreiranje i provođenje budućeg, sveobuhvatnijeg empirijskog istraživanja naslovne tematike.

Rezultati istraživanja

Za potrebe ovog rada, primarno se izdvajaju podaci koji govore o učestalosti poduzimanja određenih operativno-taktičkih i radnji dokazivanja prilikom istraživanja i dokazivanja ovih krivičnih djela. Međutim, provedenim istraživanjem, došlo se i do podatka o vrsti i količini opojne droge koja je oduzeta tokom kriminalističkog postupanja, mjestima proizvodnje i primopredaje opojne droge, određenim modusima izvršenja kriminalnih radnji, kao i karakteristikama počinitelaca ovih krivičnih djela. Stoga držimo, da i potonji podaci predstavljaju značajan istraživački nalaz o fenomenološkim aspektima ove kriminalne pojave, jer upravo ovi aspekti imaju izuzetan značaj kod koncipiranja kriminalističkih procedura istraživanja i dokazivanja pomenutog kriminalnog djelovanja.

Prije nego se prezentiraju konkretni rezultati istraživanja, potrebno je navesti pokazatelje koji govore o ukupnom broju izvršenih krivičnih djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga* kako na području cijele Federacije Bosne i Hercegovine, tako i na području Kantona Sarajevo. Pri tome je potrebno naglasiti, da Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova vodi ukupnu statistiku izvršenih krivičnih djela i broja prijavljenih počinitelaca na području cijele Federacije Bosne i Hercegovine, a na osnovu podataka koje dobija od kantonalnih MUP-ova. U tom smislu, statistički podaci Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova govore da su u periodu od 2010. do 2012. godine na području Federacije izvršena 993 krivična djela iz člana 238. KZ FBiH – *Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga* (Federalna uprava policije, 2010-2012). Kada je u pitanju Kanton Sarajevo, ukupnu statistiku vodi Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo, a godišnji izvještaji o radu Ministarstva navode, da je u istom periodu izvršeno 126 navedenih krivičnih djela (Tabela 1).

Tabela 1: Ukupan broj krivičnih djela Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga u Federaciji BiH i Kantonu Sarajevo za period od 2010. do 2012. godine.

Godina	Federacija Bosne i Hercegovine	Kanton Sarajevo
2010.	335	28
2011.	321	51
2012.	337	47
Ukupno	993	126

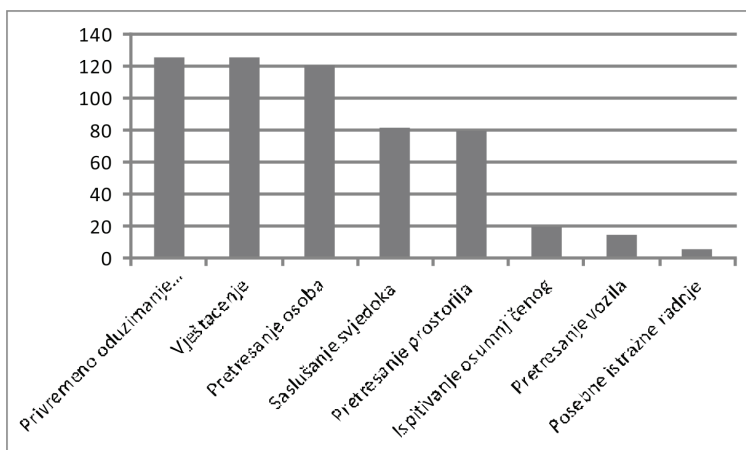
Rezultati provedenog empirijskog istraživanja pokazuju da je kriminalistička obrada kod svih 126 krivičnih djela obuhvatila kombiniranu primjenu operativno-taktičkih radnji, radnji dokazivanja i posebnih istražnih radnji. Važno je napomenuti,

da na osnovu analize izvještaja MUP-a Kantona Sarajevo o počinjenim krivičnim djelima *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga*, nije bilo moguće izvršiti preciznu diferencijaciju operativno-taktičkih mjera i radnji koje su korištene tokom otkrivanja ovih krivičnih djela. Ovo iz razloga što u izvještajima, u velikom broju slučajeva, nisu navedene operativno-taktičke mjere i radnje koje su se primjenjivale, već se samo koristi pojam operativnog rada. Jedino što se na osnovu provedene analize moglo sa sigurnošću utvrditi, jeste činjenica, da je operativno-taktička radnja prikupljanja obavijesti korištena prilikom otkrivanja 28 krivičnih djela (22%). U tom kontekstu, operativno-taktička radnja prikupljanja obavijesti obuhvatila je uzimanje izjava od svjedoka/kupaca opojnih droga (7%) i prikupljanje obavijesti od operativnih veza (15%).

Glede radnji dokazivanja koje su korištene od strane MUP-a Kantona Sarajevo kada su u pitanju krivična djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga*, utvrđeno je korištenje radnji privremenog oduzimanja predmeta i imovine (22%), te vještačenja (22%) predmeta u svim slučajevima obuhvaćenim ovim empirijskim istraživanjem. Pri tome je potrebno naglasiti, da su se najčešće oduzimale opojne droge, mobiteli i novac, dok se kao predmeti vještačenja izdvajaju opojne droge i mobiteli. Osim navedenih, veoma često su korištene i sljedeće radnje dokazivanja – pretresanje osoba (21%), te pretresanje prostorija (14%). Nadalje, iako se u izvještajima navodi da je korištena radnja dokazivanja- saslušanje svjedoka (14%), pri čemu se pretpostavlja da su se u svojstvu svjedoka uglavnom nalazile osobe koje su kupci opojnih droga tj. konzumenti, treba istaći da se ustvari radilo o prikupljanju izjava od građana kao svjedoka na zapisnik (u skladu sa odredbama ZKP-a o saslušanju svjedoka). Stoga činjenica da se takvi zapisnici mogu koristiti kao dokaz u krivičnom postupku, opravdava svrstavanje ove radnje pod radnju dokazivanja u analiziranim izvještajima.

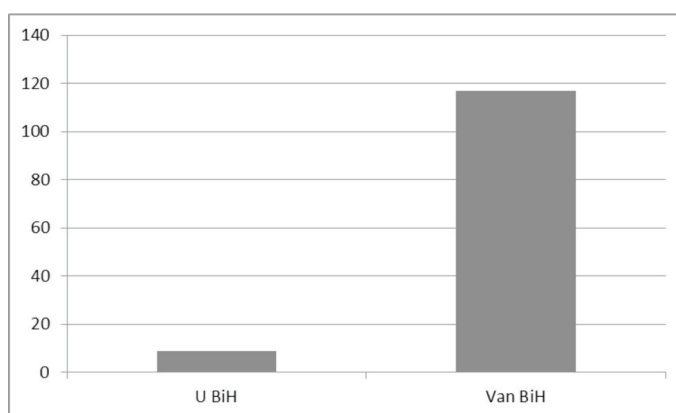
Identificiran je i minimaln broj slučajeva u kojima su korištene radnje ispitivanja osumnjičenog¹¹ (3%), pretresanja vozila (3%) i posebne istražne radnje (1%). Sa aspekta savremene kriminalističke teorije i prakse, interesantan je nalaz o izuzetno niskoj zastupljenosti radnje ispitivanja osumnjičenog i posebnih istražnih radnji. Isto tako, potrebno je napomenuti da izvještaji MUP-a Kantona Sarajevo ne sadrže ni precizne podatke o vrstama posebnih istražnih radnji koje su korištene u svrhu dokazivanja krivičnih djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga*. Stoga se ovakav nalaz može smatrati ograničavajućim faktorom kada je u pitanju sveobuhvatniji uvid u kriminalističke sadržaje dokazivanja ovih krivičnih djela.

¹¹ Ovdje treba istaći da se, ustvari, radilo o prikupljanju izjava od osumnjičenih osoba na zapisnik (u skladu sa odredbama ZKP-a koje se odnose na ispitivanje osumnjičenih osoba), gdje se ovi zapisnici mogu upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku, što je vjerovatno i razlog zašto je ova radnja podvedena pod radnju dokazivanja.

Grafikon 2: Radnje dokazivanja (opće i posebne) korištene kod istraživanja krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga u Kantonu Sarajevo

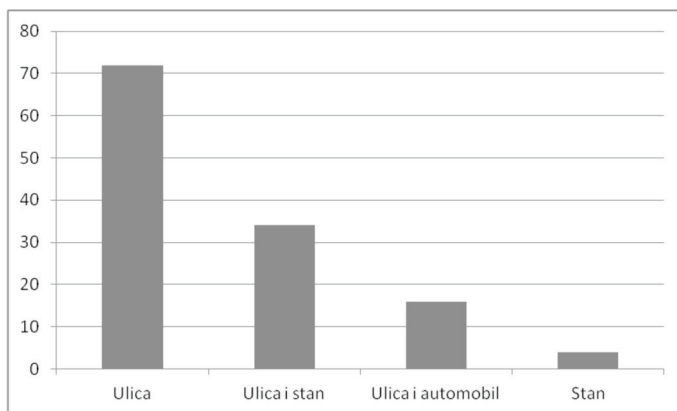
Kada je u pitanju mjesto proizvodnje opojne droge koja je oduzeta, istraživački nalaz pokazuje da je veliki dio iste proizveden van Bosne i Hercegovine (92,9%), dok je minimalna količina proizvedena u Bosni i Hercegovini (7,1%). Ovi podaci, s jedne strane, mogli bi ukazivati na poroznost državne granice i nemogućnost Granične policije Bosne i Hercegovine da se izbori sa problemom krijumčarenja opojnih droga, a s druge strane, na velike interese i moć kriminalnih organizacija koje se bave ovim oblikom kriminaliteta. Navedenoj situaciji zasigurno doprinosi i fakt da Bosna i Hercegovina predstavlja jednu od ključnih tranzitnih zemalja na takozvanoj Balkanskoj ruti kojom se opojna droga krijumčari sa istoka na zapad (Ministarstvo sigurnosti BiH, 2013, str. 33).

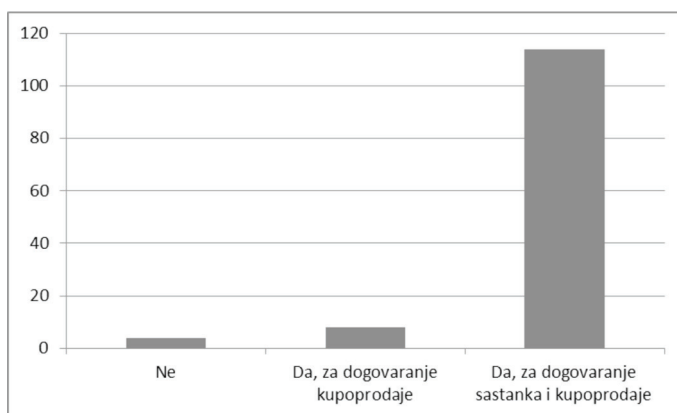
Grafikon 3: Mjesto proizvodnje zaplijenjenih opojnih droga

Pored izloženog, interesantni su i rezultati analize o mjestu primopredaje, to jeste o mjestu kupoprodaje opojnih droga, gdje se nastojalo utvrditi na kojim mjestima

se preprodavači opojnih droga sastaju sa kupcima. Iz dobivenih rezultata je vidljivo da ulica (57,1%), odnosno ulica i stan kombinovano (27%) predstavljaju najčešća mjesta kupoprodaje.

Grafikon 4: Mjesta kupoprodaje

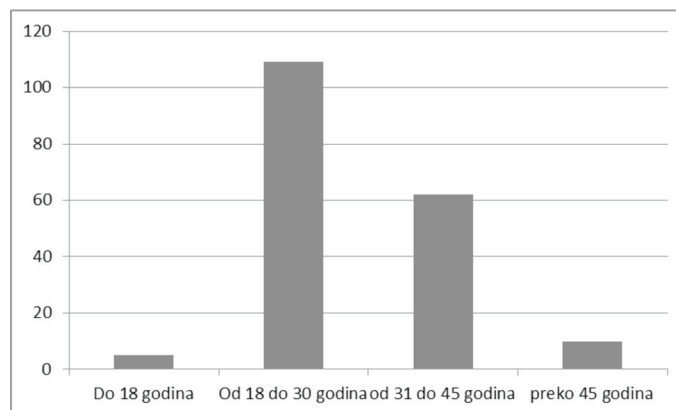

Grafikon 5: Korištenje mobitela prilikom izvršenja krivičnih djela Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga (čl. 238 KZ FBiH)

Također, s obzirom na to da su se mobiteli vrlo često pojavljivali kao predmeti vještačenja, korisno je bilo utvrditi da li su se, koliko često, i u koje svrhe, ovi uređaji koristili prilikom vršenja krivičnih djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga* u Kantonu Sarajevo. Kao što je vidljivo u grafikonu 5, mobiteli su se u velikom broju slučajeva koristili za dogovaranje sastanka i kupoprodaje, odnosno u 90,5% slučajeva.

Nadalje, kada je riječ o počiniocima krivičnih djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga*, rezultati pokazuju da je ukupan broj počinitelja iznosio 186, te da su počinioci uglavnom djelovali samostalno (78,6% slučajeva) ili u paru (11,9%). Međutim, zabilježen je i jedan slučaj u kojem je učestvovalo 20 počinitelja. Glede polne strukture počinitelja ovih krivičnih djela, čak 92,5% počinitelja

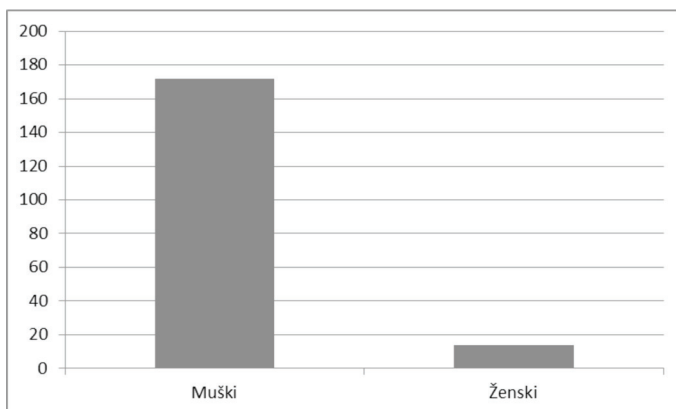
su muškarci, dok se neznatan broj odnosi na ženske počiniocice (7,5%). Podaci koji se odnose na starosnu dob, govore da prosječna starost počinilaca ovih krivičnih djela iznosi 29,84, gdje je najmlađi počinilac imao 16 godina u momentu počinjenja djela, dok je najstariji imao 58 godina. U kontekstu navedenog, najviše počinilaca je u momentu počinjenja krivičnog djela imalo 29 godina (17 izvršilaca). Također treba istaći, da je čak 5 počinilaca bilo maloljetno, 109 ih je bilo u mlađoj životnoj dobi, 62 je bilo u zreloj životnoj dobi, a 10 počinilaca je bilo u kasnoj životnoj dobi. Svakako je interesantan i nalaz da je od ukupnog broja počinilaca, njih 179 imalo državljanstvo Bosne i Hercegovine, tri su bila državljani Crne Gore, dva državljani Turske, te po jedan državljanin Srbije i Kosova.

Grafikon 6: Životna dob počinilaca krivičnog djela Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga

Tabela 3: Odnos broja počinilaca i broja izvještaja

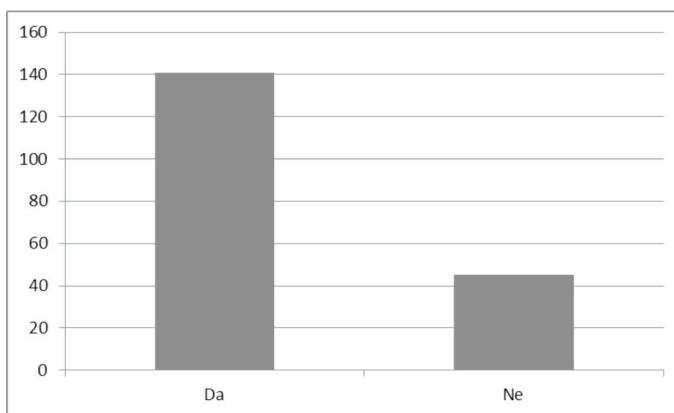
Broj počinilaca	Broj izvještaja	Procentualni iznos
1	99	78,6%
2	15	11,9%
3	9	7,1%
4	1	0,8%
6	1	0,8%
20	1	0,8%
Ukupno	126	100%

Grafikon 7: Pol počinitelaca krivičnog djela Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga

Nadalje, jedan od zadataka istraživanja bio je utvrditi i broj radnji izvršenja krivičnog djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga u kojima su učestvovali pojedini počinioci. U tom smislu, analizom je utvrđeno da je od 186 evidentiranih počinioca, čak njih 122 počinilo po 4 radnje izvršenja krivičnog djela, 32 počinioca su počinila 3 radnje izvršenja, te 23 počinioca po 5 radnji izvršenja.

Važan istraživački nalaz predstavljaju i podaci koji se odnose na recidivizam počinitelaca ovih krivičnih djela, gdje je utvrđeno da je 75,8% počinitelaca ranije osuđivano, dok manji dio počinitelaca (24,2%) nije ranije osuđivan.

Grafikon 8: Recidivizam počinitelaca krivičnog djela Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga

Dio istraživačkih rezultata koji se odnose na vrste i količinu oduzetih opojnih droga, ukazuju na to, da su se u Kantonu Sarajevo, u periodu od 2010. do 2012. godine, u najvećem broju oduzimale sljedeće tri opojne droge: marihuana (70 puta

ili 46,1%), heroin (35 puta ili 23%) i amfetamin (27 puta ili 17,8%). Stoga se ovdje opravdanim čini postaviti važno istraživačko pitanje o tome da li su ostale droge minimalno zastupljene na ilegalnom narko tržištu u Kantonu Sarajevo. Iz prikaza tabele 4, proizlazi da je na istom području i u istom vremenskom periodu oduzeta najveća količina marihuane, mix mase kofeina i paracetamola, te heroina.

Tabela 4: Količina zaplijenjene opojne droge u Kantonu Sarajevo u period od 2010. do 2012. godine

Vrsta zaplijenjene opojne droge	Količina zaplijenjene opojne droge
Marihuana	115 359,9 gr
Heroin	21 322,06 gr
Amfetamin	4 845,62 gr
Kokain	146,97 gr
Piperonal (prekursor)	2 250,75 gr
Morfin/kodein	85,94 gr
Cannabis (biljka)	88 stabljika
Piperazin	84 tablete i 15,51 gr
Kofein i paracetamol (mix masa)	36 829,66 gr
M-klorfenilpiperazin	28 tableta
Ecstasy	12 tableta

Diskusija

Polazeći od toga da je empirijskim istraživanjem provedenim za potrebe ovog rada obuhvaćeno 126 izvještaja MUP-a KS o počinjenim krivičnim djelima neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, koliko je i podneseno u periodu od 2010. do 2012. godine, treba reći da se došlo do određenih spoznaja koje su od značaja za razumijevanje kriminalističkih i krivičnoprocesnih sadržaja istraživanja i dokazivanja ove vrste delikata. U tom smislu, rezultati analize pokazuju da su istražioc MUP-a Kantona Sarajevo, u toku kriminalističke obrade krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, poduzimali potražne (neformalne) radnje i radnje dokazivanja (opće i posebne). Međutim, identificirani informacijski deficit o strukturi operativno-taktičkih radnji i mjera, delegira pitanje udjela pojedinih vrsta potražnih mjera i radnji u okviru kriminalističkog istraživačkog procesa. Drugim riječima, postavlja se pitanje, da li su se, osim prikupljanja obavijesti, primjenjivale i druge operativno-taktičke radnje i mjere. Također, rezultati istraživanja ukazuju i na malu zastupljenost korištenja posebnih istražnih radnji, kao i nepostojanje preciznih podataka o vrsti primjenjenih. Stoga ovakav nalaz onemogućava detaljnu diferencijaciju gore pomenutih mjera i radnji, te sveobuhvatniji uvid u hodogram kriminalističkog postupanja kod otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga*. Treba istaći da iako ZKP FBiH ne propisuje šta sve i u kojem obimu treba da sadrži izvještaj ovlaštenih službenih osoba,

smatramo da navedeni izvještaj treba obavezno da sadrži pregled toka, sadržaja i opsega svih poduzetih potražnih mjera i radnji, uz posebno navođenje formalnih radnji dokazivanja. Ovo iz razloga, što upravo sadržaj ovog dokumenta predstavlja osnovni činjenični supstrat za postupanje tužioca (Modly, Petrović i Korajlić, 2004).

S obzirom na to da rezultati empirijskog istraživanja pokazuju da se za otkrivanje krivičnih djela *Neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga* u Kantonu Sarajevo, minimalno koriste operativne veze (korištene samo u 15% slučajeva), može se reći da je ovakav istraživački nalaz suprotan rezultatima istraživanja koje navodi Klarić (2008, str. 237), a do kojih se došlo analizom 126 slučajeva zapljene droga na području PU Zagrebačke za period 1980.-1990. godine. Naime, rezultati navedene analize ukazali su na to, da su prilikom otkrivanja krivičnih djela u vezi sa zloupotrebom opojnih droga, u 65% slučajeva korištena operativna saznanja dobivena od informatora¹² koji su regrutovani iz korisničke populacije, a u 19% slučajeva saznanja dobivena od građana i anonimnih informatora. Ovdje je važno naglasiti da pri upoređivanju ova dva istraživanja, u obzir svakako treba uzeti i činjenicu da se u istraživanju koje navodi Klarić (2008) pod informacijama dobivenim od operativnih veza podrazumijevaju i informacije dobivene od kupaca opojne droge. S druge strane, prema istraživanju provedenom za potrebe ovog rada, informacije dobivene od kupaca opojne droge se navode odvojeno od informacija dobivenih od operativnih veza, te je potrebno naglasiti da su korištene u 7% slučajeva. Također, treba naglasiti da je navedena komparacija limitirana i faktom da je analiza izvještaja za potrebe ovoga rada izvršena za znatno manji vremenski period promatranja, te stoga izostaje reprezentativnost uzorka kao uslova za generalizaciju prilikom zaključivanja. Međutim, ako se u obzir uzmu navodi skupine autora (Lee, 2005; Sonne, 2006; Hess, Hess Orthmann, 2010; Lyman, 2011) koji ističu da se u kriminalističkoj proceduri vezanoj za otkrivanje krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, vrlo često koriste informacije dobivene od operativnih veza i informatora, onda bi se moglo zaključiti da navedeni modalitet kriminalističkog postupanja nije dovoljno zastupljen u kriminalističkoj praksi MUP-a KS. Iako razlozi za ovakvo stanje mogu biti raznovrsni, ipak treba imati u vidu činjenicu da korištenje operativnih veza i informatora podrazumijeva i finansiranje njihove obavještajne djelatnosti, što bi moglo da predstavlja jedan od ograničavajućih faktora kada je u pitanju njihov angažman kod otkrivanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga u Kantonu Sarajevo.

Kada je u pitanju dokazivanje neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, iz rezultata provedenog istraživanja je vidljivo da su korištene radnje dokazivanja precizno navedene, što dalje ukazuje na činjenicu da istražiocima MUP-

¹² Ovdje treba istaći da Klarić (2008, str. 236) u svom radu, operativnu vezu poistovjećuje sa pojmom informatora, odnosno pojam informatora koristi u širem smislu riječi. Također, imajući u vidu vremenski period istraživanja, proizlazi da u istom nije postojalo zakonsko reguliranje informatora kao posebne istražne radnje.

a Kantona Sarajevo inkliniraju prikupljanju stvarnih dokaza. Posljednje navedeno, potvrđuje činjenica da su četiri najčešće korištene radnje dokazivanja: privremeno oduzimanje predmeta vještačenje, pretresanje osoba i prostorija. Ovaj trend se može smatrati očekivanim, s obzirom da određeni autori (Lyman, 2011, str. 561-562) navode, da se o postojanju krivičnog djela povezanog sa zloupotrebom opojnih droga može govoriti tek nakon što se pronađe određena količina opojne droge koja se smatra dokazom. S druge strane, Lee (2005) pronosi i ulogu personalnih dokaza, s obzirom na to da se istraživanje i dokazivanje ovih krivičnih djela oslanja na personalne izvore informacije više nego što je to slučaj sa drugim oblicima kriminaliteta. Međutim, dobiveni istraživački nalaz prema kojem je ispitivanje osumnjičenog provedeno u samo 3% slučajeva,¹³ može voditi ka zaključku da se u preostalom broju slučajeva ova radnja nije nikako provodila, ili se pak provodila, ali nije zadokumentirana u situacijama kada se osumnjičena osoba branila šutnjom. Naime, šutnja osumnjičene osobe se ne može kasnije koristiti kao dokaz u postupku, jer bi se time obezvrijedilo pravo na šutnju kao element privilegije protiv samoptuživanja (Herrmann, 2004, str. 263). U svakom slučaju, bez obzira što naša pozitivna zakonska rješenja propisuju da ispitivanje osumnjičenog kao radnju dokazivanja i u istrazi mogu poduzeti tužilac ili ovlaštena službena osoba, bitno je naglasiti, da već u toku kriminalističke obrade, treba obavezno uzeti izjavu od osumnjičene osobe kad god je to moguće, jer je prvo ispitivanje od odlučujuće važnosti za usmjeravanje toka kriminalističkog istraživačkog procesa (Vodinelić, 1996, str. 241).

I dok Klarić (2008) navodi, da se u okviru pretkrivičnog postupka, pored opštih operativno-taktičkih i radnji dokazivanja, često moraju primjenjivati i posebne istražne radnje, rezultati provedenog empirijskog istraživanja za područje nadležnosti MUP-a Kantona Sarajevo pokazuju da su posebne istražne radnje¹⁴ korištene u svega 1% slučajeva kada je u pitanju otkrivanje i dokazivanje ovih krivičnih djela. Pored Klarića, i Lyman (2007) ukazuje na potrebu korištenja posebnih istražnih radnji, pri čemu izdvaja: nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija, tajno praćenje i tehničko snimanje osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima, te korištenje prikrivenih istražilaca i informatora. Imajući u vidu potonje, kao i činjenicu da su počinioci ovih krivičnih djela na području Kantona Sarajevo u 96% slučajeva koristili mobitele za dogovaranje sastanaka i kupoprodaje, opravdano bi bilo predložiti korištenje posebne istražne radnje nadzora i tehničkog snimanja telekomunikacija u okviru kriminalističke prakse MUP-a Kantona Sarajevo, a s ciljem unaprjeđenja efikasnosti suprotstavljanja ovom obliku kriminaliteta zloupotrebe opojnih droga.

¹³ Treba istaći da se, ustvari, radilo o prikupljanju izjava od osumnjičenih osoba na zapisnik (u skladu sa odredbama ZKP-a koje se odnose na ispitivanje osumnjičenih osoba), gdje se ovi zapisnici mogu upotrijebiti kao dokaz u krivičnom postupku.

¹⁴ U navedenim slučajevima se radilo o jednoj posebnoj istražnoj radnji, a to je nadzor i tehničko snimanje telekomunikacija.

Nadalje, nalaz da se većina kupoprodaja odvija na ulici, tj. na otvorenom prostoru, značajan je sa aspekta postupanja policije na lokalnoj razini, a koje se konkretno odnosi na sprječavanje stvaranja takozvanih otvorenih narko scena, odnosno prostora ili objekata gdje se može kupiti i prodati opojna droga (Pavišić, Modly i Veić, 2012, str. 308). Također, ovakav modus izvršenja djela, prema našem mišljenju, predstavlja okolnost koja pogoduje korištenju posebnih istražnih radnji, prije svih tajnog praćenja i tehničkog snimanja osoba, transportnih sredstava i predmeta koji stoje u vezi s njima. Međutim, jedna od istraživačkih pretpostavki je da ograničavajući faktor u primjeni posebnih istražnih radnji u kriminalističkoj praksi MUP-a Kantona Sarajevo mogu predstavljati stroge formalne procedure kod njihovog odobravanja. Naime, pomenuti režim, zbog protoka vremena, može onemogućiti prikupljanje dokaznih informacija u skladu sa kriminalističkim načelom operativnosti.¹⁵

Rezultati provedenog istraživanja ukazuju i na karakteristike počinioca ovih krivičnih djela, na osnovu kojih se pak može izraditi približan profil kriminogenih osoba koje se bave neovlaštenom proizvodnjom i stavljanjem u promet opojnih droga na području Kantona Sarajevo. Najčešće su to muškarci, oko 30 godina starosti (na prijelazu iz mlađe u zrelu životnu dob), državljani Bosne i Hercegovine, ranije osuđivani, krivična djela čine samostalno i uglavnom se bave preprodajom marihuane, heroina ili amfetamina. Posebno značajna karakteristika počinitelaca ovih krivičnih djela jeste njihova ranija osuđivanost, gdje rezultati istraživanja pokazuju da je čak 75,5% počinitelaca ranije osuđivano. Ovakav nalaz potvrđuje i Cvjetko (2003, str. 914-919), navodeći rezultate istraživanja Državnog odvjetništva Republike Hrvatske iz 1999. godine (obuhvaćene 342 odrasle i 68 mlađih punoljetnih osoba), koji su pokazali da je oko 60% navedenih počinitelaca bilo ranije osuđivano. Imajući u vidu navedeno, treba naglasiti da ova kriminogena karakteristika počinitelaca, ukazuje na njihovu sklonost ka profesionalizaciji i povratništvu, zbog čega je ubuduće ovu činjenicu potrebno uzeti u obzir prilikom istraživanja i dokazivanja krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga

Kada su u pitanju vrste opojnih droga koje su najzastupljenije na ilegalnom narko tržištu, analiza koju navodi Cvjetko (2003, str. 914-919), pokazuje slične rezultate onima koji su dobiveni u okviru empirijskog istraživanja provedenog za potrebe ovog rada. Naime, oba istraživanja navode da su na ilegalnom narko tržištu najzastupljeniji marihuana i heroin.

Finalno, iz svega navedenog proizlazi da je provedeno istraživanje rezultiralo ne samo određenim spoznajama o procesu istraživanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i prometa opojnim drogama u Kantonu Sarajevo, već je i očekivano, otvorilo niz drugih istraživačkih pitanja. Međutim, polazeći od činjenice da analizirani izvještaji sadrže šture informacije o realizaciji kriminalističke obrade, smatramo da budući istraživački rad treba obavezno tretirati i kvalitativne aspekte naslovne problematike.

---

¹⁵ Kao osnovni uslov operativnosti javlja se brzina postupanja (Vodinić, 1985).

ZAKLJUČAK

Značajna raširenost neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, kao i fenomenološke specifičnosti ove vrste kriminaliteta, iziskuju poseban metodički pristup otkrivanja i dokazivanja. Iako je, kao i kod drugih delikata, dijapazon primjene potražnih mjera i radnji, kao i formalnih radnji dokazivanja kod prikupljanja, ispitivanja, ocjene i korištenja operativnih i dokaznih informacija, uslovljen specifičnim okolnostima svakog pojedinog slučaja, ipak kod navedene inkriminacije se posebno naglašava značaj personalnih izvora informacija te primjena posebnih istražnih radnji. U svakom slučaju, efikasnost otkrivanja i dokazivanja neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga, zavisi ne samo od praćenja pojava oblika ovog kriminaliteta, već i kontinuiranog praćenja kriminalističke teorije i prakse u pogledu primjene adekvatnih istraživačkih modusa postupanja. Stoga, unaprjeđivanje kriminalističkih procedura istraživanja i dokazivanja krivičnih djela neovlaštene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga treba da bude i neizostavan segment u radu kriminalističkih istražilaca MUP-a Kantona Sarajevo.

Literatura

1. Brookman, F., Maguire, M., Pierpoint, H., Bennett, T. (2010). Handbook on Crime. London: Willan Publishing.
2. Cvjetko, B. (2003). Kazneno zakonodavstvo i kaznenopravna reakcija na kazneno djelo zloporabe opojnih droga u Republici Hrvatskoj. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, vol. 10, 2/2003, str. 909-939.
3. Deljković, I. (2007). Suprotstavljanje zlopotrebi opojnih droga: Bosna i Hercegovina i Evropska unija. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
4. Emmett, D. i Nice, G. (2006). Understanding Street Drugs: A Handbook of Substance Misuse for Parents, Teachers and Other Professionals, Second edition. London: Jessica Kingsley Publishers.
5. Federalna uprava policije (2010-2012). Arhiva: Izvještaji o stanju kriminaliteta na području FBiH za period 2010-2012. Preuzeto 04.01.2014. sa <http://www.fup.gov.ba/?cat=20&paged=2>.
6. Fisher, B. A. J., Tilstone, W.J., Woytowicz, C. (2009). Introduction to Criminalistics: The Foundation of Forensic Science. San Diego: Elsevier Academic Press.
7. Herrmann, J. (2004). Policijsko ispitivanje okrivljenika - igra moći Njemačka - Sjedinjene Američke države – Hrvatska. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 11 (1), str. 259-276.
8. Hess, K.M., Hess Orthmann, C. (2010). Criminal investigation, 9th Edition. New York: Delmar.
9. Karas, Ž. (2012). Neke poteškoće u provedbi radnje prikrivenog istražitelja. Policija i Sigurnost, 21. (3), str. 574-593.

10. Klarić, D. (2008). Današnji trendovi kriminala u svezi sa zloporabom droga i važne karakteristike kriminalističko-metodičkog pristupa u suzbijanju. *Policija i sigurnost*, godina 17, 3-4, str. 219-242.
11. Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11.
12. Krivokapić, V. (2008). *Kriminalistička taktika*. Beograd: Megraf.
13. Krivokapić, V., Krstić, O. (1999). *Kriminalistika taktika 2*. Beograd: Policijska akademija.
14. Lee, G. D. (2005). *Global Drug Enforcement – Practical Investigative Techniques*. New York: CRC Press.
15. Lofland, L. (2007). *Police procedure & Investigation: a writer's guide*. Cincinnati: Writer's Digest Books.
16. Lyman, M. D. (2002). *Practical Drug Enforcement, Second Edition*. New York: CRC Press.
17. Lyman, M. D. (2007). *Practical Drug Enforcement, Third Edition*. New York: CRC Press.
18. Lyman, M.D. (2011). *Criminal Investigation: The Art and the Science, 6th Edition*. New York: Prentice Hall.
19. Milivojević, L. (2009). Suzbijanja nezakonite trgovine opojnim drogama na međunarodnom planu s osvrtom na hrvatsko kazneno zakonodavstvo. *Policija i sigurnost*, godina 18, 1, str. 49-64.
20. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine (2013). *Informacija o stanju sigurnosti u Bosni i Hercegovini u 2012. godini*. Sarajevo: Ministarstvo sigurnosti BiH.
21. Ministarstvo unutrašnjih poslova Kantona Sarajevo (2010-2012). *Izveštaji o radu Uprave policije MUP-a Kantona Sarajevo za period 2010-2012*. Preuzeto 04.01.2014. sa: <http://mup.ks.gov.ba/organizacija/izvjestajoradu>.
22. Modly, D., Petrović, B., Korajlić, N. (2004). *Uvod u kriminalistiku*. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
23. Modly, D. (1998). *Priručni kriminalistički leksikon*. Sarajevo: Fakultet kriminalističkih nauka.
24. Pavišić, B., Modly, D., Veić, P. (2012). *Kriminalistika – knjiga 2*. Rijeka: Dušević & Kršovnik.
25. Pavišić, B., Modly, D., Veić, P. (2006). *Kriminalistika – knjiga 1*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
26. Petrović, B. (2004). *Narko kriminal: Krivičnopravni, kriminološki, krivičnoprocesni i kriminalistički aspekti*. Sarajevo: Pravni fakultet.
27. Savjet/Vijeće Evrope, Evropska komisija (2005). *Komentari krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, knjiga II*. Sarajevo.
28. Sijerčić-Čolić, H. (2008). *Krivično procesno pravo, knjiga I*. Sarajevo: Pravni fakultet.
29. Sonne, W.J. (2006). *Criminal Investigation for the Professional Investigator*. New York: Taylor&Francis.
30. Šušteršič, A. (1990). *Službeni psi specijalisti za iskanje in odkrivanje mamil in mensko-eksplozivnih sredstev*. Ljubljana.

31. Vodinelić, V. (1985). Kriminalistika, otkrivanje i dokazivanje – teoretski i praktični kriminalistički i dokazni problem - I Tom. Skoplje: Fakultet za bezbednost i opštествena samozaštita.
32. Vodinelić, V. (1996). Kriminalistika. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
33. Zakon o sprječavanju i suzbijanju zloupotrebe opojnih droga, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 8/06.

INVESTIGATING AND PROVING UNAUTHORIZED PRODUCTION AND DISTRIBUTION OF NARCOTIC DRUGS IN THE CANTON SARAJEVO

Abstract

The intention of this paper is to highlight the determinants of investigating and proving of unauthorized production and distribution of narcotic drugs in the Canton of Sarajevo. After the theoretical explication of certain investigational and procedural content of this drug related crime, paper further presents empirical research analysis. The results indicate that the practice of the Ministry of Internal Affairs of Canton Sarajevo does not fully comply with the theoretical and practical postulates when it comes to the modalities of investigating and proving of this crime. Accordingly, specific recommendations are given for successful criminal investigation and proving of this offense pro futuro, and they refer to the frequent use of informants, personal sources of evidence, as well as special investigative measures.

Key words: *illicit drugs, unauthorized production and distribution, investigation, proving, Canton Sarajevo.*